

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

Електронна збірка тез студентських досліджень № 6

Житомир

2025

УДК 81'25:811.11(082)

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 11 від 30 травня 2025 року)

Рецензенти :

Ковальова Тетяна, к.філол.н., доцент, доцент кафедри іноземних мов Поліського національного університету;

Борисенко Наталія, к.філол.н., доцент, завідувач кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Головний редактор: кандидат філологічних наук, доцент
Соколовська С. Ф.

Укладач:

Нагорнюк Н. П.

Редакційна колегія: кандидат філологічних наук, доцент Соколовська С. Ф., кандидат філологічних наук, доцент Анхим О. І., кандидат філологічних наук, доцент Коляда О. В., кандидат філологічних наук Свириденко І. М.

Нова генерація : електронна збірка тез студентських досліджень. 2025. № 6. Відповідальний редактор Соколовська С. Ф., укладач Нагорнюк Н. П. Житомир, 2025. 34 с.

© Житомирський державний університет
імені Івана Франка, 2025

Шосте число збірки присвячено актуальним проблемам перекладознавства, германської філології, методики вивчення зарубіжної літератури та міжкультурної комунікації. Збірник буде корисним для перекладачів, лінгвістів, літературознавців, а також усіх, хто цікавиться сучасними підходами до аналізу і перекладу німецькомовних текстів.

ЗМІСТ

Бугайчук В. ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ	5
Журавель С. СТРАТЕГІЇ ТА СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ ОЛАФА ШОЛЬЦА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	9
Максимчук Д. ПРАГМАТИЧНА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ У ПЕРЕКЛАДІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ	13
Матюха А. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВИКЛИКИ У ВІДТВОРЕННІ АБСУРДУ В ТВОРАХ ФРАНЦА КАФКИ ТА СЕМЮЕЛА БЕККЕТА	17
Сірук К. БІБЛІЙНІ ОБРАЗИ ЯК КЛЮЧ ДО ДИДАКТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ	19
Чебера А. ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ КУЛЬТУРНО МАРКОВАНИХ ЕЛЕМЕНТІВ	25
Черкасова Є. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У РОМАНІ АЛЕКСАНДРА ГРАНАХА «ОСЬ ІДЕ ЛЮДИНА» ТА ТЕМАТИКА ТВОРУ	28
Яворська В. ПОНЯТТЯ ГЕНДЕРУ ТА СЕКСУАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ.....	31

В. Бугайчук

Науковий керівник: С. Ф. Соколовська,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології
та зарубіжної літератури

ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Проблема перекладу реалій у художньому тексті постає однією з найактуальніших у сучасному перекладознавстві, оскільки йдеться не лише про передачу інформації, а й про збереження національно-культурної ідентичності тексту. Реалії функціонують як ключові маркери культурного простору, що вимагають від перекладача особливої уважності до смислових і прагматичних аспектів оригіналу. Саме тому вибір перекладацької стратегії у таких випадках залежить від типу реалії, жанру тексту, функціонального навантаження лексеми та передбачуваного читацького кола [3, с. 48].

Однією з базових стратегій, яка використовується при відтворенні реалій, є транскрипція або транслітерація. Вона передбачає збереження форми слова, без перекладу, що дозволяє зберегти етнокультурний колорит. Такий підхід найчастіше застосовується до власних назв, етнографічних або гастрономічних реалій, наприклад: *Dirndl*, *Babka*, *Schnitzel*. Разом з тим, транскрипція може створювати труднощі для реципієнта у сприйнятті тексту, особливо в дитячій літературі або публіцистичних жанрах [2, с. 37].

Описовий переклад є протилежною за природою стратегією. Він передбачає розкриття змісту реалії через еквівалентний або наближений опис, який пояснює її функцію, значення або культурний контекст. Цей метод особливо доречний у тих випадках, коли реалія незнайома цільовій аудиторії, а її форма не має значення, натомість важлива функціональність або образність [2, с. 39]. Описовий переклад зберігає смислову повноту, але може знизити естетичну компактність та ритміку оригіналу.

Ще однією поширеною стратегією є калькування, яке полягає в дослівному перекладі складових частин реалії. Цей метод частково зберігає семантику й водночас адаптує структуру до граматичних норм цільової мови. Проте він не завжди гарантує точне відтворення асоціативного поля реалії, особливо якщо її значення тісно пов'язане з культурно-історичним контекстом [5, с. 174].

У випадках, коли жодна зі згаданих стратегій не дозволяє досягти належної еквівалентності, застосовується комбінована передача – поєднання транскрипції з поясненням, калькування з адаптацією, або створення нового терміна на основі функціонального або концептуального аналога [4, с. 75]. Такий підхід є особливо доцільним у художньому перекладі, де цінується як точність, так і образність.

Одним з ключових теоретичних підходів до розв'язання проблеми перекладу реалій є дихотомія «одомашнення» (domestication) та «очуження» (foreignization). У межах одомашнення реалії перекладаються таким чином, щоб бути максимально зрозумілими для читача цільової мови, часто шляхом заміни на функціональні аналоги, знайомі реципієнту. Натомість стратегія очуження зберігає культурну специфіку джерельного тексту, навіть якщо це вимагає від читача додаткових зусиль для розуміння [7, с. 117].

Очуження часто сприймається як більш «етичний» метод, адже дозволяє зберегти голос культури-джерела, не розчиняючи його в універсалістських схемах. Проте надмірне очуження може ускладнити сприйняття тексту, зробити його важким для розуміння, особливо в дитячій літературі або масових жанрах [6, с. 532]. Водночас надмірна адаптація призводить до втрати національного колориту, знищує інтертекстуальні зв'язки та маркери етнокультурної ідентичності.

Вибір між цими стратегіями завжди залежить від низки факторів: жанру, призначення тексту, рівня інтеркультурної підготовки аудиторії, статусу реалії в оригіналі, а також функціонального контексту її використання. З цієї причини в реальному перекладацькому процесі домінують не окремі методи, а комплексні стратегії, які поєднують кілька підходів одночасно.

Аналіз українського перекладу С. Сакидона і Є. Поповича казок братів Грімм засвідчує значну увагу перекладачів до реалій, які мають культурно-маркований характер. Найчастіше йдеться про предмети побуту, елементи традиційної німецької сільської культури, харчування, соціальні ролі, а також метафоричні конструкції, що формують колорит тексту. У процесі перекладу основним завданням постає передача культурної специфіки оригіналу за умов максимальної зрозумілості для українського читача.

Наприклад, у казці «Пані Метелиця» важливою казковою реалією є образ пані Метелиці – Frau Holle, яка символізує міфологізовану силу природи, що відповідає за снігопад. Перекладач залишає її ім'я у формі «пані Метелиця», вдаючись до стратегії транскультурного перенесення, адже у свідомості українського читача така метафорична конструкція викликає відповідні асоціації зі снігом, морозом і зимовим циклом [1]. Так само адаптивно перекладено «Pfannkuchen» як «смажене й пряжене», зберігаючи у тексті інтонацію ситості, гостинності та комфорту [1].

Переклад реалій у художньому тексті є надзвичайно складним і багаторівневим процесом, що вимагає від перекладача не лише досконалого володіння мовами, а й глибокого розуміння культурних контекстів обох мовних спільнот. Реалії як елементи безеквівалентної лексики несуть у собі важливе культурне навантаження, і тому їхня передача не може бути здійснена механічно або шаблонно. До найбільш уживаних стратегій перекладу належать: транскрипція, описовий переклад, калькування, адаптація та комбіновані прийоми. Кожна зі стратегій застосовується відповідно до функціонального навантаження та жанрової специфіки тексту.

Концептуальна опозиція очуження й одомашнення дозволяє перекладачеві визначити рівень збереження або пристосування культурної специфіки до очікувань реципієнта. Водночас жодна стратегія не є універсальною, і тому доцільність її використання визначається конкретним комунікативним завданням. Особливої ваги ці питання набувають при перекладі казкових текстів, у яких реалії виконують не лише номінативну, а й прагматичну, символічну та

ідеологічну функції. Отже, адекватна передача реалій є ключем до збереження культурного коду оригіналу та досягнення перекладацької еквівалентності в художньому дискурсі.

Список використаної літератури

1. Брати Грімм. Казки. Переклад з нім. С. Сакидона, Є. Поповича. URL: <https://coollib.cc/b/4589-brati-grimm-kazki/readp>
(Дата звернення: 02.05.2025)
2. Герцовська Н. О. Реалія як лінгвістичне явище. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2014. Вип. 12. С. 36-42.
3. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1989. 216 с.
4. Іванілова В. О. Реалії в художньому тексті: перекласти не можна опустити. Типологія мовних значень у діяхронічному та зіставному аспектах. 2018. № 35-36. С. 70-80.
5. Лівицька І. Проблема дефініції та перекладу реалій в художньому тексті. *Наукові записки КДПУ імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки*. 2009. № 81(4). С. 173-178.
6. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 543 с.
7. Панькова А. В. Використання локальних стратегій при перекладі історичних реалій. *Молодий вчений*. 2019. № 3(1). С. 116-121.

С. Журавель

Науковий керівник: Соколовська С. Ф.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
та зарубіжної літератури

СТРАТЕГІЇ ТА СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ ОЛАФА ШОЛЬЦА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Переклад політичних промов є однією з найскладніших галузей перекладацької діяльності, що вимагає не лише глибокого знання мовної системи, а й високого рівня лінгвістичної, культурної та прагматичної компетентності. Політична промова як різновид політичної комунікації функціонує в особливому соціальному контексті та має чітко визначену мету – переконання, вплив, формування суспільної думки [1, с. 43]. У цьому контексті особливої ваги набувають питання вибору стратегії та способу перекладу, адже невдалий переклад навіть однієї стилістичної деталі може призвести до зміщення комунікативного ефекту.

Відтворення політичних промов високопосадовців, зокрема промов дев'ятого Федерального канцлера Німеччини Олафа Шольца, є не лише лінгвістичним, а й прагматичним викликом для перекладача. Це зумовлено як політичною вагою висловлювань, так і комунікативною відповідальністю, яку несе кожне слово промовця [2, с. 207]. Переклад промов О. Шольца вимагає від перекладача не просто володіння мовними засобами обох мов, а й глибокого розуміння контексту, наративів, політичного стилю та стратегічних цілей комунікації.

Однією з ключових стратегій є **транскодування політичного термінологічного апарату**. У промові на Мюнхенській безпековій конференції 17 лютого 2024 року О. Шольц наголошує: „*Wir, das stärkste Militärbündnis der Welt, sind in der Lage, jeden Quadratmeter unseres Bündnisterritoriums zu verteidigen*“ [3]. Український переклад цього фрагмента «*Ми, найсильніший*

військовий альянс у світі, здатні обороняти кожен квадратний метр території нашого альянсу» потребує збереження категоричності вислову та репрезентації риторичного прийому підсилення через повтор і числову конкретизацію (тут і далі переклад С. Журавель). Такий переклад демонструє збереження тональності та політичної сили меседжу.

Наступна стратегія – **адаптація культурно зумовлених реалій**. У промові «Demokratie braucht Demokraten» (12 березня 2025 року), О. Шольц посилається на історичні події й фігуру Фрідріха Еберта, першого рейсхканцлера Німеччини після Листопадової революції 1918 року: „*Das deutsche Volk ist frei, bleibt frei und regiert in aller Zukunft sich selbst*“ [3]. Цей вислів потребує не лише точного перекладу, а й збереження ритміко-стилістичної організації, характерної для високого політичного стилю: «*Німецький народ є вільним, залишиться вільним і сам керуватиме собою в майбутньому*». Перекладачеві важливо уникати зайвого «громіздкого» формулювання, що могло б нівелювати ораторську енергію промови.

Збереження риторичних прийомів, зокрема анафор, антитез та кліше, є ще одним вагомим аспектом перекладу. У виступі в Ганновері 31 березня 2025 року О. Шольц визначив позицію Німеччини щодо політичної ситуації в країні та за її межами: „*Offen, aber nicht naiv*“ [3]. Чіткий політичний девіз потребує адекватного українського стилістичного відповідника: «*Відкриті, але не наївні*». Подібна лаконічна фраза – не лише декларація політики, а й елемент політичного брендування, тому її стилістична відповідність у перекладі вкрай важлива.

Іншою перекладацькою стратегією є **додаткова експлікація або компенсаторне уточнення**, коли оригінальний зміст недостатньо прозорий для цільової аудиторії. Наприклад, у виступі 6 березня 2025 року О. Шольц згадує „*Kapitalmarktunion*“, що в українському контексті не має аналогічної інституціональної практики [3]. Тому доречним вважаємо розширений варіант для забезпечення розуміння: «*створення об'єднаного європейського ринку капіталів (так званого Європейського фінансового союзу)*».

Особливої уваги потребує **відтворення емоційної тональності й стилістичної інтонації**. У промові 2 березня 2025 року „*Die Ukraine kann sich auf unsere Unterstützung verlassen*“ О. Шольц неодноразово вживає фразу: „*Wir lassen die Ukraine nicht im Stich*“ [3]. У перекладі «*Ми не залишимо Україну напризволяще*» збережено емоційне забарвлення висловлення.

Також варто згадати **стратегію збереження політичної коректності та нейтральності**, що належить до головних у перекладі міжнародної політики. У промові 14 березня 2025 року О. Шольц привітав нового прем'єр-міністра Канади, наголосивши на спільних цінностях: „*Gemeinsam treten wir für Freiheit, Frieden und Sicherheit ein*“ [3]. «*Разом ми виступаємо за свободу, мир і безпеку*». Переклад передає офіційний тон без стилістичних відхилень у бік пафосу або публіцистичності.

Промова Федерального канцлера від 12 березня 2025 року містить елементи **інтертекстуальності**, котрі важливо передати в перекладі без втрати історичних та культурних конотацій: „*Die Republik zum Siege zu führen, sie zu festigen, zu verankern, das ist unsere historische Mission*“ [3]. Згадка про події 1923 року та риторичне цитування Ф. Еберта вимагає адаптації з урахуванням українського лексико-стилістичного коду. Переклад «*Привести Республіку до перемоги, зміцнити її, закріпити – ось наша історична місія*» зберігає урочисту інтонацію й семантичну глибину.

Ці приклади демонструють необхідність системного, методологічно обґрунтованого підходу до перекладу політичного дискурсу з урахуванням його жанрової специфіки, соціально-комунікативної функції, риторичної структури, прагматичних установок, а також глибоко вкоріненої культурної насиченості. Політична промова апелює до цінностей, емоцій та ідентичностей, і тому потребує перекладацьких рішень, які одночасно забезпечують змістову точність, комунікативну еквівалентність і стильову адекватність.

Політичний дискурс Олафа Шольца характеризується поєднанням стратегічної стриманості, інтелектуальної логіки й культурної глибини. Його переклад українською мовою повинен забезпечувати не лише формальну

точність, а й відображати риторичну силу, комунікативну цілеспрямованість і культурно-політичний підтекст. Перекладач постає тут як посередник не лише між мовами, а й між політичними системами, ідеологіями та ціннісними картинами світу. Дослідження підтверджує, що адекватний переклад політичного дискурсу можливий лише за умов глибокої аналітики змісту, функцій і стилю вихідного тексту та стратегічно виваженого перекладацького рішення.

Список використаної літератури

1. Крапива, Ю. В., Крікун Д. А. Політична промова як різновид політичної комунікації. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 11, т. 2. С. 42-45.
2. Крилова Т., Мудревська І. Прагмакультурний аспект перекладу політичних промов. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика*. Київ : Аграр Медіа Груп, 2017. С. 206-210.
3. Die Bundesregierung. URL: www.bundesregierung.de (Дата звернення: 28.02.2025)

Д. Максимчук

*Науковий керівник: Соколовська С. Ф.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
та зарубіжної літератури*

ПРАГМАТИЧНА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ У ПЕРЕКЛАДІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

Сучасна рекламна комунікація стала невід'ємною частиною глобалізованого медіапростору, в якому мовлення виконує не лише інформативну, а передусім переконувальну та впливову функцію. У цьому контексті рекламний текст постає як особливий тип дискурсу, що поєднує елементи креативності, стилістичної виразності та прагматичної націленості на одержувача. Ефективність реклами безпосередньо залежить від того, наскільки точно обрані мовні засоби спрямовані на досягнення прагматичної мети – привернути увагу, викликати інтерес, сформувати мотивацію до дії. У зв'язку з цим переклад рекламних текстів становить окрему сферу перекладознавства, в якій ключовим чинником є не лише відтворення лексико-граматичних структур, а передусім передача функцій і впливу оригіналу на цільову аудиторію.

Науковий інтерес до стилістичних особливостей рекламного дискурсу останніми роками зростає. У дослідженнях розглядаються мовні стратегії, стилістичні прийоми, прагмалінгвістичні характеристики, типи впливу, соціокультурна специфіка, а також принципи адаптації реклами у процесі міжмовної комунікації. Однак, попри значну кількість праць, проблема відтворення стилістичних маркерів у перекладі, особливо з німецької на українську мову, залишається недостатньо опрацьованою. Перекладачеві нерідко доводиться здійснювати глибоку прагматичну інтерпретацію оригіналу, враховуючи культурно-ментальні особливості реципієнтів, зберігаючи при цьому інформативну і стилістичну насиченість рекламного тексту.

Головною метою перекладу реклами є збереження її комунікативної функції, тобто створення такого тексту цільовою мовою, який буде викликати в реципієнта аналогічну реакцію, як і оригінал. Рекламний текст – це не просто мовний продукт, а результат ретельно спланованого впливу, який враховує культурні коди, споживчі очікування, психологію і навіть ритм мислення конкретної аудиторії. Саме тому перекладач стикається не лише з лексичними чи граматичними труднощами, а й із необхідністю глибокого культурного й прагматичного аналізу.

Прагматична еквівалентність у перекладі рекламного тексту є не менш важливою, ніж лексична чи граматична. Йдеться не про точну відповідність слів, а про передачу функціонального навантаження, емоційної сили, інтенції мовлення та комунікативного ефекту. У рекламі це означає: якщо оригінальний текст змушує посміхнутися, довіряти, діяти – переклад повинен викликати подібну реакцію.

Німецькі рекламні слогани, як правило, є стислими, логічними, ритмічними, що вимагає від перекладача застосування транскреативного підходу з метою адаптації контенту. Прикладом є культовий слоган *Haribo*: «*Haribo macht Kinder froh und Erwachsene ebenso*» [2]. Його креативна адаптація українською: «*Haribo – радість дітям і дорослим*» (тут і далі переклад Д. Максимчука).

Ще один приклад – слоган компанії *Audi*: «*Vorsprung durch Technik*» [3]. Цей слоган визнано одним із найуспішніших у рекламному просторі Європи. Він короткий, технологічний, із семантичною глибиною. Український еквівалент зберігає динаміку і наголос на інновації: «*Перевага завдяки технологіям*».

Німецькі рекламні слогани часто демонструють високу лінгвістичну майстерність: вони короткі, влучні, іноді римовані або ритмізовані, що створює додатковий бар'єр для дослівного перекладу. У такому випадку перекладач має орієнтуватися не на слова, а на ефект, який має викликати повідомлення. Саме це і становить сутність прагматичної еквівалентності – збереження функції, а не форми [1, с. 222].

Розглянемо приклади з бази слоганів, де фіксується великий масив автентичних німецьких рекламних повідомлень. Один із прикладів – гасло від MediaMarkt: *«Ich bin doch nicht blöd»* [2]. Це гасло базується на розмовній фразі, яка викликає усмішку й водночас утверджує раціональність споживача. У перекладі це гасло може звучати як: *«Я ж не лох!», «Я не дурний, я обираю MediaMarkt»*. Інший приклад – Edeka з легендарною кампанією *Heimkommen* («Повернення додому»). Слоган: *«Lasst uns froh und munter sein»* є алюзією на різдвяну пісню і водночас викликає сентиментальні асоціації з родинними цінностями [3]. Такий контекст неможливо передати дослівно – тут необхідно створити аналогічний емоційний ефект: *«Повернись додому – тебе чекають», «Тепло, що завжди поруч»*.

T-Mobile Deutschland використовує слоган: *«Erleben, was verbindet»*. Він глибокий і одночасно простий. Українська адаптація зберігає метафору: *«З'єднує те, що важливе», «Разом через зв'язок»,* або навіть: *«Відчуй єдність у кожному дзвінку»* [2].

Німецький виробник автомобілів Opel тривалий час використовував гасло *«Wir leben Autos»*, що передбачає залучення кількох сенсорних сфер споживача [3]. Отже, йдеться про синестезію. Переклад українською враховує прагматичну установку, осмислення феномену автомобільності, що визначає соціальні відносини: *«Авто – наш спосіб життя»*.

У такий спосіб прагматична еквівалентність у перекладі рекламних слоганів досягається гнучкою адаптацією, яка зберігає функціональне навантаження, ритм, емоцію й культурний підтекст – саме це забезпечує ефективність перекладу в межах рекламного дискурсу.

Аналіз прагматичної еквівалентності в перекладі німецькомовних рекламних текстів засвідчує, що передача такого типу повідомлень вимагає від перекладача не лише мовної компетентності, а й гнучкого міжкультурного мислення, творчого підходу та високого рівня чутливості до цільової аудиторії. Рекламний текст – це завжди більше, ніж набір граматично й лексично правильних речень. Це – інструмент переконання, впливу, маніпуляції,

емоційної залученості, і саме тому прагматична еквівалентність набуває першорядного значення. Адаптація дозволяє зберегти головне – функціональне навантаження повідомлення, його емоційну силу, тональність, стилістичну виразність. Цей підхід особливо актуальний для текстів, де наявна мовна гра, метафора, іронія або фонетична рима, що є типовим для німецької рекламної традиції. Збереження прагматичного ефекту іноді вимагає повного переформулювання оригіналу – створення абсолютно нового слогану, який викликає аналогічну реакцію українського реципієнта. У результаті можна стверджувати, що прагматична еквівалентність є наріжним каменем ефективного перекладу в межах рекламного дискурсу. Її досягнення – це не технічна дія, а креативне і водночас відповідальне рішення, спрямоване на збереження сили впливу тексту в новому культурному середовищі.

Список використаної літератури

1. Хоменко Г. Є. Прагматика сучасного рекламного тексту. *Філологічні студії* : Науковий вісник Криворізького держ. пед. університету. 2010. Вип. 5. С. 221-225.
2. AdForum: Приклади креативної реклами з Німеччини. URL: <https://www.adforum.com/creative-work/best-of/10345/best-german-ads/play> (Дата звернення: 05.04.2025)
3. Slogans.de. База даних німецьких слоганів. URL: <https://www.slogans.de/> (Дата звернення: 05.04.2025)

А. Матюха

*Науковий керівник: Коляда О. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
та зарубіжної літератури*

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВИКЛИКИ У ВІДТВОРЕННІ АБСУРДУ В ТВОРАХ ФРАНЦА КАФКИ ТА СЕМЮЕЛА БЕККЕТА

Проблематика перекладу літератури абсурду досі залишається складною для перекладацької практики, адже цей тип тексту оперує не лише значенням, але й відсутністю значення, тишею, паузою, семантичною нестабільністю. У випадку творів Франца Кафки та Семюела Беккета ці труднощі помножуються на філософську насиченість, граматичну парадоксальність і специфіку мовного жесту.

У творах Кафки перекладач стикається з логікою «юридично-бюрократичної» мови, де синтаксис формальний, а лексика подекуди навмисно нейтральна. Прикладом є початок роману «Процес» у німецькому оригіналі: «Jemand musste Josef K. verleumdet haben...» – де пасивність, відстороненість і граматична невизначеність утворюють основу абсурду. Перекладач має зберегти не лише зміст, а й «тональність провини без обвинувачення».

Беккет, зі свого боку, часто перекладав себе сам, з англійської на французьку і навпаки, і саме тому його тексти ще вимогливіші до ритміки, інтонаційного розриву й логічного вакууму. У «Чекаючи на Годо» мовна інертність, повтори й паузи — це не просто стиль, а семантичні одиниці. Перекладач мусить враховувати мовчання як зміст. Наприклад, репліка «Немає чого робити» («Nothing to be done») вимагає не буквального, а функціонального перекладу, що передає порожнечу, а не лише зміст.

Ще однією складністю є культурна та жанрова адаптація: кафкіанський гротеск апелює до австро-німецького чиновницького коду, тоді як беккетівська

сатира існує в полі європейського авангарду. Відповідно, перекладач має не лише лінгвістичну, але й інтерпретаційну відповідальність – що особливо помітно у випадках, коли український переклад творів обох авторів намагається зберегти ритміку, гру пауз і концепт мовчання.

Список використаної літератури

1. Здоровега В. Філософія абсурду в сучасному літературному дискурсі. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2021. № 74. С. 112–118.
2. Беккет Семюел. Чекаючи на Годо / Перекл. Я. Стріха (перекл.) Київ : Люта справа, 2021. 88 с.
3. Barth J. Kafka und die Rhetorik des Scheins. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 2021. 190 S.
4. Braun W. Der Körper als Bühne des Schweigens: Beckett und das Theater der Reduktion. München : Fink Verlag, 2020. 178 S.
5. Kafka F. Der Prozeß. Frankfurt am Main : Fischer Verlag, 2000. 312 S.
6. Powell J. Characters as Remnants in Beckett's Theater. New York : Continuum, 2020. 168 p.

К. Сірук

*Науковий керівник: Свириденко І. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
та зарубіжної літератури*

БІБЛІЙНІ ОБРАЗИ ЯК КЛЮЧ ДО ДИДАКТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

В сучасній освіті велику увагу привертає не лише розвиток читацької грамотності, а й здатність формувати аналітичне мислення. Здебільшого це вимагає від учнів та студентів уміння розглядати художній твір у культурному, історичному та філософському контекстах. Одним із важливих контекстів є біблійна традиція – вірування, уявлення, цінності, норми поведінки, образи, сюжети і символи, що походять із Біблії та стали частиною культурного коду європейської цивілізації. Біблійні образи створюють зв'язки між літературними творами й дозволяють глибше зрозуміти зміст, ідеї або художній задум автора. Вони сприяють створенню багатшарового наративу, поглиблюють морально-етичну проблематику, забезпечують символічну глибину та діалогічність тексту. Через певні натяки на біблійні образи автори не лише збагачують художню палітру, а й звертаються до універсальних духовних цінностей, таких як жертовність, милосердя, випробування, зрада, спасіння.

Проблема біблійної цитації в літературі є предметом пильної уваги багатьох сучасних дослідників, оскільки вона стосується не лише літературознавства, а й педагогіки, культурології та релігієзнавства. Основна увага здебільшого зосереджується на таких аспектах, як виявлення біблійних алюзій, аналіз їхньої функції в художньому тексті, а також потенціал застосування біблійної символіки у навчальному процесі. Зокрема, О. М. Ніколенко у своїх працях наголошує на необхідності розвитку культурної компетентності читача, без якої неможливе розуміння значення текстів, а також дослідження потенціалу біблійної символіки в освітньому процесі. Дослідниця вважає, що вивчення світової літератури має відбуватися через міжкультурний діалог, де важливу роль

відіграє знання основ християнської традиції, адже вона є основою багатьох європейських літературних творів, отже, важливо розуміти алюзії, архетипи та символи, пов'язані з Біблією, при вивченні художніх творів [4].

У провідних фахових виданнях, таких як «Слово і Час», «Дивослово», «Українська літературознавча енциклопедія», систематично публікуються статті, які присвячені проблемі ідентифікації, класифікації та інтерпретації біблійних алюзій у творчості класиків та сучасних письменників. Зокрема, у роботах літературознавців простежується думка, що біблійний інтертекст не лише додає тексту символічної глибини, а й є одним із головних ключів до його цілісного прочитання.

Н. Й. Волошина, вивчаючи методику викладання літератури, акцентує на потребі формування в учнів інтерпретаційного мислення та вміння читати «між рядками». Вона вважає, що знайомство з біблійними мотивами є важливою частиною гуманітарної освіти, оскільки формує у школярів відчуття символізму, виховує духовність, сприяє становленню етичної позиції. У своїх методичних розробках Н. Й. Волошина наголошує на інтеграції літературного та етичного компонентів навчання [1].

У дослідженнях О. О. Ісаєвої запропоновано концепцію компетентнісного підходу до викладання світової літератури, де аналіз біблійних алюзій є частиною формування культурної й ціннісної компетентності. Авторка підкреслює, що читач, здатний розпізнати біблійні мотиви в художньому тексті, демонструє вищий рівень інтерпретаційної зрілості, а також має можливість сприймати твір не лише як мистецький об'єкт, а як джерело для морального вибору [2].

Сучасні літературознавці приділяють особливу увагу біблійній парадигмі в сучасній українській літературі, аналізуючи, яким чином біблійні образи та мотиви входять у діалог з національним контекстом, як здійснюється символічна взаємодія тексту з біблійною традицією, що дозволяє читачеві побачити нові смисли у звичних образах [5].

Сукупність наукових праць демонструє, що проблема біблійної інтертекстуальності не лише активно досліджується, а й має чітко окреслений педагогічний вектор. Біблійні образи, за умов належного дидактичного осмислення, можуть стати ефективним засобом розвитку духовного мислення, формування етичних орієнтирів і поглиблення читацької інтерпретації літературного твору.

Метою дослідження є обґрунтування ролі біблійних образів як інструменту для глибшого розуміння художнього твору в освітньому процесі, зокрема в контексті шкільного курсу світової літератури. У статті розглядаються біблійні алюзії, архетипи, символи як важливі компоненти інтертекстуального простору твору, що не лише збагачують його художню структуру, а й сприяють формуванню етичного мислення читача. Також мета полягає у визначенні ефективних методичних підходів до аналізу біблійної символіки у межах шкільної літературної освіти, з урахуванням принципів компетентнісного навчання.

Біблійні алюзії пронизують творчість багатьох європейських і українських авторів – від Данте й Шекспіра до Камю та Ліни Костенко. Звернення до Святого Письма в літературі відбувається не лише на рівні прямих цитат, а й через відтворення сюжетів (наприклад, вигнання з раю у «Божественній комедії» Данте, потоп у романі «Постріл у прірву» Ж. Жіюно, жертва Авраама в «Ісаакі» А. Камю), образів (Каїн і Авель у «Каїні» Дж. Байрона, Іов у «Стражданнях молодого Вертера» Й. В. Гете, Юда в драмі «Юда» Лесі Українки чи олива у віршах Т. С. Еліота, світло в поезії Ліни Костенко).

Ці елементи створюють текстові зв'язки у яких реалізується діалог автора з духовною традицією, а також із читачем, здатним її розпізнати. Наприклад, образ Каїна в романі Джона Стейнбека «На Схід від Едему» стає символом вибору між добром і злом, а біблійний Іов у романі Жозе Сарاماго «Євангеліє від Ісуса» постає у новому екзистенційному ракурсі.

У навчальному процесі інтерпретація біблійних алюзій сприяє поглибленню етичного аналізу твору, також формуванню навичок контекстного та

асоціативного читання та розвитку духовної рефлексії учнів. Особливо важливо звертати увагу на символіку, яка часто є прихованою. Наприклад, у «Маленькому принці» А. де Сент-Екзюпері образ троянди можна тлумачити як алегорію Божої любові, яка потребує турботи й вірності. Також, у романі «На Схід від Едему» Джона Стейнбека образ Каїна виступає як символ вибору між добром і злом, а біблійний Іов у «Євангелії від Ісуса» Жозе Сарамаго постає в новому екзистенційному ракурсі. У «Пострілі в прірву» Ж. Жіно потоп можна трактувати як біблійний символ очищення, а в образах Каїна та Авеля в «Каїні» Джорджа Байрона втілено ідеї братовбивства та морального вибору.

Під час викладання зарубіжної літератури в школі на уроках вчителі частіше всього обирають метод герменевтичного аналізу, діалогу та проблемного читання. Наприклад:

- постановка запитань типу: «На що натякає цей образ? Чи нагадує він щось зі Святого Письма?»;
- співставлення художнього епізоду з біблійною історією;
- створення «карти алюзій» твору;
- застосування інтерактивних методів — рольових ігор, дебатів, інтерпретаційних майстерень.

Успішне використання цих практик можливе лише за умови, що вчитель сам обізнаний із біблійною символікою й інтертекстуальністю як літературознавчим поняттям.

Наведемо розроблений нами фрагмент уроку на тему: «Біблійні алюзії в романі Джона Стейнбека «На Схід від Едему»»

1. Вступна частина:

Після знайомства з основними епізодами роману, вчитель ставить запитання: «Які образи в романі, на вашу думку, можуть мати біблійне значення? Що саме вони символізують?»

2. Співставлення епізодів:

Учні разом із вчителем аналізують образи Каїна та Авеля, порівнюючи їх із біблійною історією (розповідь про братовбивство). Вчитель звертає увагу на

етичний аспект цього конфлікту та запитує: «Які моральні уроки можна винести з цього конфлікту? Як цей образ допомагає краще зрозуміти персонажів роману?»

3. Створення карти алюзій:

Після того як учні проаналізують епізоди, вони створюють «карту алюзій» для цього роману. Кожен учень або група учнів отримує окремий образ чи символ з твору (наприклад, образ саду, образ Каїна, зображення світла й темряви), і повинні на карті позначити, як цей образ співвідноситься з біблійними алюзіями, що на нього впливають.

4. Інтерактивна частина:

Наприкінці уроку проводиться рольова гра. Учні діляться на дві групи: одна захищає позицію Каїна, а інша — позицію Авеля. Під час гри учні повинні на основі біблійних алюзій довести правильність або хибність своїх героїв.

5. Завершення уроку:

Підсумкове обговорення дозволяє учням зрозуміти, як біблійні алюзії допомагають краще розуміти морально-етичні вибори персонажів роману та їхній внутрішній конфлікт. Необхідно зазначити, що успішне використання таких практик можливе лише тоді, коли вчитель добре орієнтується в біблійній символіці та інтертекстуальності як літературознавчих поняттях.

Біблійні образи у світовій літературі це не лише інтертекстуальний маркер, а й ключ до глибокого осмислення морального та філософського змісту твору, їх аналіз у процесі викладання сприяє формуванню духовно зрілої особистості, розширенню світогляду учнів, розвитку етичного мислення. Педагогічне осмислення таких образів дозволяє не лише наблизити учнів до розуміння літератури як мистецтва слова, а й виховує читача, здатного до самопізнання, рефлексії та духовного зростання.

Список використаної літератури

1. Волошина Н. Й. Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури: посібник для вчителів. Київ: Радянська школа, 1985. 102, [2] с.

2. Ісаєва О. О. Організація та розвиток читацької діяльності школярів при вивченні зарубіжної літератури: Посібник для вчителя. Київ: Ленвіт, 2000. 184 с.
3. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: Навч. посіб. 2-ге вид., стер. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
4. Ніколенко О. М. Вивчення зарубіжної літератури. Харків: Веста, 2003.
5. Павлов В. Біблійні мотиви у сучасній українській літературі. *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2023. № 29(1). С. 8–13. <https://doi.org/10.28925/2311-259x.2023.1.2>
6. Стейнбек Дж. *На Схід від Едему* / пер. з англ. В. Сковчеляса. Харків: Фоліо, 2005.

А. Чебера

Науковий керівник: С. Ф. Соколовська,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології
та зарубіжної літератури

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ КУЛЬТУРНО МАРКОВАНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Для кожної нації культура – це не просто традиції чи ритуали, а особливий спосіб мислити, бачити світ і взаємодіяти з іншими особами. Вітання, спілкування та обмін інформацією містять глибокі культурні коди. Кожен народ виражає свою ідентичність, а мова стає дзеркалом, що відображає унікальні риси. Саме тому під час перекладу текстів, які насичені культурно маркованими елементами, перекладачі мають бути дуже уважними: важливо не лише передати зміст, а й зберегти національний відтінок та культурну своєрідність тексту.

Сьогодні в лінгвістичній науці зустрічаються різні погляди на те, як класифікувати елементи мови з культурною специфікою. Є три основні види культурно маркованих елементів, через які можуть виникнути багато проблем, пов'язаних з особливістю їх передачі в іншій культурі:

- 1) прецедентні феномени (до складу прецедентних феноменів входять: прецедентні імена, тексти, висловлення та ситуації);
- 2) неповно еквівалентна лексика (фонова і безеквівалентна лексика);
- 3) лакуни (лексичні або концептуальні прогалини) [3, с. 209].

Найпоширенішим проявом прецедентних феноменів у мові є прецедентні імена, як правило вони стають джерелом виникнення фразеологізмів. У фразеологічному складі німецької мови серед прецедентних феноменів виявлено прецедентні імена, які є мотиваторами фразеологізмів німецької мови. Ці імена є персонажами релігійних сюжетів, а саме – Адам та Єва. Вони безперечно мають особливу значущість через свою важливість у культурі, бо глибоко закорінені у свідомості народу. Наприклад: *einen neuen Adam anziehen* – відмовитись від

старих звичок, стати новою людиною; *seit Adam und Eva* – від самого початку, відколи існує людство [1, с. 75].

Відсутність еквівалентних слів у різних мовах є головною проблемою для точного перекладу текстів, реклами, оголошень та спілкування. Як неповно еквівалентна, так і безеквівалентна лексика ускладнюють процес перекладу, оскільки в обох випадках у мові перекладу бракує точного відповідника.

Безеквівалентна лексика демонструє, наскільки кожна мова є унікальною, вона здатна відображати широкий спектр понять, ідей та емоцій. Наприклад, німецька мова підкреслює деталі та точність і охоплює широкий спектр понять за допомогою унікальних слів. З іншого боку, культурні контексти сильно впливають на значення та вживання слів. Те, що є звичайним або нейтральним в одній культурі, в іншій може мати зовсім інший зміст [2, с. 291].

Приклади безеквівалентних слів у німецькій мові: *Weltschmerz* – глибокий сум через недосконалість світу або життя загалом; *Heimat* – це щось набагато глибше за просто «батьківщина» почуття приналежності до рідної землі чи дому; *Kummerspeck* – зайва вага, набрана через переїдання від стресу або переживань (переклад А. Чебери).

Приклади безеквівалентних слів показують унікальні мовні концепти та можливості їхнього відтворення іншою мовою без зміни значення.

Перекладаючи будь-які тексти, часто зустрічаються випадки, коли окремі слова або вислови дуже важко передати іншою мовою через відсутність відповідного поняття. Лексичні одиниці, які не мають відповідників у мові перекладу, через відсутність аналогічного поняття в іншій культурі є лакунами.

Дуже важливо правильно відрізнити лакунарність від безеквівалентності: у першому випадку конкретне значення взагалі не представлено в іншій культурі, тоді як у другому воно існує, але не має точного відповідника. Отже, безеквівалентність вимагає пошуку змістової альтернативи.

В українській мові гарним прикладом лакуни є слово «щедрик», за допомогою якого можна краще зрозуміти це поняття. «Щедрик» – це традиційна українська пісня чи обряд, який не має прямого аналога в інших мовах.

В німецькій мові є слово: «Torschlusspanik» – «паніка перед закритими воротами», проте в культурному контексті це має значення страху, що не вистачає часу щось зробити до певного моменту або до старості. Це поняття також не має прямого аналогічного відповідника в інших мовах.

При перекладі культурно маркованих елементів перекладач стикається з різними труднощами, але правильно вибрані стратегії дозволяють не тільки зберегти точність, а й зробити переклад більш глибоким. Основним завданням є переклад, який дозволить читачеві зрозуміти культурні нюанси, навіть якщо вони не належать до його власної культури. Отже, перекладач повинен не лише добре володіти мовою, а й розуміти культуру, щоб передавати головний сенс і зберігати автентичність оригіналу.

Список використаної літератури

1. Павличко О. О., Мартинів О. М., Глюдз М. М. Прецедентна мотивація фразеологічних одиниць німецької мови. *Молодий вчений*. 2020. № 12 (88). С. 73-77.
2. Тупиця О. Ю., Пединіч К. В. Безеквівалентна лексика у німецькій мові. Збірник матеріалів 76-ї наук. конф. професорів, викл., наук. працівників, аспірантів та студентів ун-ту. Полтава : Нац. ун-т «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2024. Т. 1. С. 291-292.
3. Ярова Л. О. Культурно-марковані елементи у заголовках мережевих новинних текстів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73), № 1, ч. 1. С. 208-212.

Є. Черкасова

науковий керівник: Анхим О.І.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри германської філології

та зарубіжної літератури

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У РОМАНІ АЛЕКСАНДРА ГРАНАХА «ОСЬ ІДЕ ЛЮДИНА» ТА ТЕМАТИКА ТВОРУ

Міжкультурна комунікація – це процес спілкування між представниками різних культур та етнічних груп. Це поняття бере свій початок ще з 1950-х рр. Засновником цього терміну є американський культурний антрополог Едвард Холл. Однією з причин появи цього поняття є прагнення людей адаптуватися до навколишнього світу й якомога краще розуміти і сприймати інформацію від іншомовних культур [3, с. 2].

Міжкультурна комунікація допомагає людям виходити за межі зручності і розмірковувати ширше. Це, свого роду, також практика розширення знань певної мови, оскільки чим більше натреновувати говоріння та словниковий запас, тим більша ймовірність підняти свої знання на вищий рівень [3, с. 3].

Мета дослідження – спостереження за розвитком та присутністю міжкультурного спілкування у автобіографічному романі «Ось іде людина», написаному німецько-американським письменником єврейського походження Александром Гранахом.

Інтернаціональний досвід автора послуговував хорошою основою для написання твору. Починається сюжет роману з народження героя. Справжнє ім'я Гранаха – Ісая Шайко, за національністю він єврей. Народився на території сучасної Івано-Франківської області у селі Вербівці. Виріс він в простій багатодітній родині, де окрім нього було ще 8 дітей. Гранах описував своє дитинство з невимовною щирістю та теплом на душі, оскільки стверджував, що дитинство та юність виявились найкращими періодами в його житті. Мати була постійно в клопотах: тримала весь побут та господарство на собі, встигала ще й

працювати у маленькій крамничці, доглядала за дітьми, а коли не було часу доглядати за меншими, їй в цьому допомагали старші діти. Батько був справжнім інтелігентом – дуже мудрою, ерудованою та грамотною людиною. Діти любили його навіть більше за матір, оскільки батько приділяв малечі багато уваги. Він ставився до дітей з повагою та любов'ю, виховував як самостійних та дорослих людей, навіть спілкувався із ними, як з дорослими. Герой часто ображався на мати, так як вважав, що вона любить своїх дітей менше, ніж батько, оскільки увесь час була в роботі і страшенно втомлювалась. Проте подорослішавши, він зрозумів, наскільки несправедливим було таке ставлення до рідної матері [1, с. 5-15].

Коли Гранаху було 14 років, він уперше відвідав єврейський театр у Львові, де надихнувся сценою, майстерністю акторів та атмосферою театру. Пізніше він і сам захотів стати актором театру та кіно [1, с. 6].

В 16 років хлопець емігрував до Берліну, де і почався його шлях до омріяної кар'єри. Він поступив до відомої школи театрального мистецтва Макса Райнгарда, не без допомоги німецького майстра слова Еміля Мілана. Так, він бездоганно оволодів німецькою мовою і змінив ім'я на Александер.

Проте не все було так чудово. Героєві довелося стати свідком того, як прекрасна Німеччина, країна, в яку він закохався всім своїм серцем, була отруєна нацистським режимом. На його очах відбувалися страшні речі, наприклад, жорстокість, вбивства, грабування. Люди поступово ставали агресивними, жорстокими, і це те, що завдало Гранаху невимовного болю. Він зрозумів, що люди перестали бути людьми [4, с. 10].

Через деякий час почалася війна, і герой змушений був повернутися на батьківщину. Він кілька разів тікав з однієї країни в іншу, поки нарешті не осів у США. Там він вивчив англійську мову, інтегрувався до іншої культури і розпочав свою акторську діяльність. Зігравши кілька провідних ролей (завдяки власному досвіду еміграції та інтеграції до різних культур), Александер Гранах нарешті став відомим актором театру та кіно [2, с. 10].

У романі можна спостерігати за тим, як герой долав мовні бар'єри,

вивчаючи різні мови. Окрім рідного івриту, української та навіть польської, він прекрасно оволодів німецькою та англійською мовами. Варто зазначити, що інтеграція до чужих культур далася йому нелегко. Автор часто зіштовхувався із непорозумінням, осудом, грубістю з боку інших людей, котрі мали свої упередження та погляди щодо представників єврейської етнічної групи. Та все ж сила героя була в його людяності. Назва твору «Ось іде людина» була вибрана не просто так. В цьому виразі приховано весь сенс і значення роману. Себто людина повинна залишатися людиною у будь-якому випадку. Саме це наглядно демонстрував Гранах. Як би важко йому не було, скільки б разів він не зіштовхувався із осудом та безтактністю, він завжди зберігав спокій та незворушність. Герой завжди ставився із повагою до інших людей, був толерантним і ніколи не дозволяв собі відповідати на грубість грубістю [2, с. 23].

Роман «Ось іде людина» слугує для читачів прикладом справжньої людяності. Автор також намагається донести, що треба завжди зберігати власне коріння, свою ідентичність. Хоч герой і полюбив Німеччину, а згодом і США, але він ніколи не забував про своє походження. Своїм твором Гранах хотів показати читачам власний досвід. Йому було нелегко, він нерідко задавався питанням, як не втратити себе та зуміти при цьому стати частиною нового середовища. Головним є те, що він ніколи не допускав навіть думки про те, щоб забути про своє життя, яке було до еміграції. Таким чином, автор вважав, що необхідно пам'ятати про своє коріння. В цьому і полягає тема збереження власної культури в романі «Ось іде людина».

Список використаної літератури

1. Гранах А. *Ось іде людина* / пер. з нім. Г. Петросаняк. Київ: Видавництво Жупанського, 2012. 335 с.

2. Костенко Д. Міжкультурна комунікація у сучасному світі. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2020. № 30. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2018.30.8085>

3. Міжкультурна комунікація. URL : <https://ukrayinska.libretexts.org/> (Дата звернення: 12.04.2025).

В. Яворська

*Науковий керівник: Коляда О. В.,
доцент, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології
та зарубіжної літератури*

ПОНЯТТЯ ГЕНДЕРУ ТА СЕКСУАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Упродовж останніх десятиліть концепти гендеру та сексуальної орієнтації стали ключовими поняттями як у гуманітарних та соціальних науках, так і в житті людства. Їх вивчення не лише сприяє глибшому розумінню соціальної структури, а й дає змогу по-новому інтерпретувати художні тексти. У літературознавстві ці категорії виходять за межі біологічного розрізнення чоловічого та жіночого, зосереджуючись на культурних, психологічних, мовних і поведінкових аспектах, через які індивід реалізує свою ідентичність.

Термін «гендер» відрізняється від поняття «стать». Якщо біологічна стать є вродженою характеристикою, то гендер — це соціально сконструйована система очікувань щодо поведінки, зовнішності, професійних нахилів тощо. Гендер визначає «прийнятні» моделі поведінки не лише для жінок і чоловіків, але й для небінарних, трансгендерних, гендерно-неконформних осіб. Тому в сучасному академічному дискурсі активно застосовується поняття гендерного спектра.

Сексуальна орієнтація — це сталий емоційний чи сексуальний потяг до осіб певної статі або гендеру. Вона не є вибором і не змінюється під впливом соціальних умов. До основних орієнтацій належать гетеросексуальність, гомосексуальність, бісексуальність, асексуальність, пансексуальність. Уживаються також поняття сексуальної ідентичності (самовизначення) та сексуальної поведінки (фактична практика) — і вони не завжди збігаються.

Джудіт Батлер, американська філософиня, у праці *Gender Trouble* (1990) обґрунтувала, що гендер — це не природна сутність, а перформативна практика,

яка відтворюється через мову, тілесність, інтонації. Її ідеї стали основою квір-теорії — методології, що аналізує нестабільність і флюїдність ідентичностей. Вагомий внесок зробили також Мішель Фуко, який показав, як знання та влада формують уявлення про сексуальність, та Тереза де Лауретіс, що ввела сам термін «квір-теорія».

В українському науковому просторі тематика гендеру також набуває актуальності. Дослідниці Оксана Войтович, Наталія Гуменна, Тетяна Марченко, Лариса Мірошніченко адаптують західні підходи до українського контексту. Зокрема, Марченко аналізує гендер як ідеологічний конструкт, що змінюється залежно від історичного моменту; Гуменна закликає до деконструктивного читання; Войтович наголошує на ролі освіти у подоланні гендерних стереотипів.

Соціальне ставлення до сексуальності досі викликає напруження. До 1973 року гомосексуальність вважалась психічною хворобою, а у Вікторіанській Британії вона переслідувалась законом. Оскар Уайльд, автор *«Портрету Доріана Грея»*, сам став жертвою таких репресій, що глибоко позначилось на його творчості. У цьому контексті роман сприймається не лише як літературний твір, а як текст із квір-потенціалом, у якому теми сексуальності, забороненого потягу й соціального табу присутні на рівні алюзій, символів і підтекстів.

Вивчення сексуальності в літературі дозволяє виявити приховані смисли, які репрезентують маргіналізовані ідентичності. Застосування феміністичної критики, квір-теорії, психоаналізу та постструктуралізму дозволяє аналізувати не лише персонажів, а й саму структуру тексту як прояв соціокультурних напружень. Як зазначає Кеті Нгуєн (2020), «гендер і сексуальність у художньому тексті [...] пронизують саму структуру оповіді, її мовні ресурси, риторичу, інтертекст».

Таким чином, поняття гендеру та сексуальної орієнтації відіграють важливу роль в інтерпретації художнього тексту, даючи змогу зрозуміти не лише внутрішній світ персонажів, а й суспільні норми, які формували ці образи. Роман Уайльда є яскравим прикладом того, як через художню форму автор передає ідеї культурної пам'яті, спротиву та пошуку ідентичності.

Список використаної літератури

1. Батлер, Дж. Гендерний клопіт / пер. з англ. Київ: Основи, 2021. 264 с.
2. Войтович, О. Гендерна рівність в українському суспільстві: виклики сьогодення. *Гендерні студії*. 2020. № 3. С. 12–24.
3. Гуменна, Н. Квір-читання: теорія і практика. *Наукові записки кафедри літературознавства ЛНУ імені Івана Франка*, 2021. № 29. С. 75–84.
4. Halperin, D. Saint Foucault: Towards a Gay Hagiography. Durham: Duke University Press, 2018. 256 p.
5. Nguyen, K. Deviating from the Norm: Gendered Structure in Classical Narratives. *Aisthesis: Interdisciplinary Journal of the Arts*, vol. 11, no. 2, 2020, pp. 49–64.
6. GLAAD. Media Reference Guide. 2023. URL : <https://glaad.org/reference>
7. WHO. Gender and Health. 2023. URL : <https://www.who.int/health-topics/gender>
8. Словник гендерних термінів / Упоряд. О. В. Павлик, Л. В. Смоляр, Т. М. Мельник та ін. Черкаси, 2018. 180 с.

НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

Електронна збірка тез студентських досліджень
2025 / № 6

Нова генерація : електронна збірка тез студентських досліджень. 2025. № 6.
Відповідальний редактор Соколовська С. Ф., укладач Нагорнюк Н. П. Житомир, 2025.
34 с.